

Kieli- ja kulttuuritietoisuus Lempäälän varhaiskasvatuksessa

Monikielisten lasten kielen kehityksen
seuranta ja tukeminen

Kulttuuri- ja kielitietoinen pedagogiikka Lempäälän varhaiskasvatuksessa

Tämä 2021 laadittu Monikielisten lasten kielen kehityksen seuranta ja tukeminen -ohjeistus korvaa aiemmin käytössä olleen oppaan Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus: Vieras- ja monikieliset lapset Lempäälän varhaiskasvatuksessa 2017. Nykyistä ohjeistusta päivitetään prosessinomaisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajien toimesta. Tämä versio on päivitetty heinäkuussa 2023.

Lempäälässä kieli- ja kulttuuritietoinen pedagogiikka koskettaa kaikkia lapsia. Jokaisella lapsella on oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen. Kielitietoisuus tarkoittaa tietoisuutta siitä, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla, kielellä on keskeinen merkitys lapsen kehittymisessä, oppimisessa ja vuorovaikutuksessa ja että kaikki kielet ovat arvokkaita. Lisäksi henkilöstö tiedostaa, että he toimivat lapsille kielellisinä malleina.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa kielen oppiminen toteutuu vuorovaikutuksessa. Lapsi oppii toisen kielen omaksumalla kieltä muilta lapsilta sekä aikuisilta lapselle merkityksellisissä ja mielekkäissä tilanteissa. Kielitietoinen henkilöstö ymmärtää, että kieli on sidoksissa lapsen kehitykseen, uuden oppimiseen, mielipiteen ilmaisemiseen ja osallisuuteen.

Varhaiskasvatuksen yksi tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista. Lapsia rohkaistaan tutustumaan uusiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana.

Kielitietoinen pedagogiikka sisältää sekä kielitietoisuuden oppimisympäristön muokkaamista että tarvittaessa yksilöllisen monikielisuuden ja suomi toisena kielenä -oppimisen tukemista. Suomi toisena kielenä -opetus kuuluu kaikille niille lapsille, joilla suomi ei ole äidinkieli.

Lisää tietoa ja materiaalia löytyy Teams-sivustolta Kielitietoinen pedagogiikka.

Tiimiin liittymistä voi pyytää varhaiskasvatusyksikön johtajalta.

Varhaiskasvatuksen aloittaminen ja yhteistyö perheen kanssa

Vieraskielisen lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa pidetään yhdessä huoltajien kanssa aloituskeskustelu, jossa kerrotaan varhaiskasvatuksen toimintatavoista, tavoitteista ja käytännöistä. Henkilöstön yhteistyö perheen kanssa on sensitiivistä, perhettä ja kulttuuria arvostavaa. Huoltajia pyydetään kertomaan lapsestaan sekä perheen tavoista, katsomuksesta ja kulttuurista. Lisäksi keskustellaan huoltajien kanssa perheen kielellisestä ympäristöstä ja kielivalinnoista. Aloituskeskustelussa voidaan käyttää S2 varhaiskasvatuksen aloituskeskustelulomaketta, joka sisältää selkeytettyjä, tarkennettuja kysymyksiä verrattuna ns. tavalliseen aloituskeskustelulomakkeeseen. Lomakkeen löydät kielitietoinen pedagogiikka - Teamsista. Aloituskeskustelun yhteydessä täytetään yhdessä huoltajien kanssa KieliPedan lomake lapsen kielimaailmasta.

Aloituskeskustelussa vanhempien kanssa keskustellaan oman äidinkielen merkityksestä. Vanhempien tulee puhua lapselleen aina omaa äidinkieltään ja suhtautua siihen myönteisesti. Jos vanhemmat puhuvat keskenään eri kieliä, kummankin vanhemman tulisi puhua lapselleen aina vanhemman omaa äidinkieltä. Jos lapsi osaa sanoja ja käsitteitä omalla äidinkielellään, hänen on helpompi oppia ne myös suomeksi, koska hänellä on jo olemassa valmis pohjatieto asiasta omalla kielellään. On tärkeää, että perhe ymmärtää äidinkielen merkityksen, sillä äidinkieli on perusta lapsen ajattelulle ja tunteille. Äidinkieli on myös tärkeä väline sekä uusien kielten että kaiken muunkin tiedon oppimiseen ja omaksumiseen. Lapsi voi oppia käyttämään kahta tai useampaakin kieltä erinomaisesti, jos hänelle tarjotaan siihen mahdollisuuksia.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa käytetään kuvataukea sekä aikuisen tiivistä vuorovaikutusta (eleet, ilmeet), ohjausta ja läsnäoloa. Näin tuetaan lapsen sopeutumista, tarpeisiin vastaamista ja turvallisuuden tunnetta vieraskielisessä ympäristössä sekä perustan luomista uuden kielen omaksumiselle. Henkilöstö käyttää lyhyitä lauseita, puhuu selkeästi ja havainnollistaa puhetta konkreettisilla esimerkeillä, kuten kuvien tai esineiden avulla.

Kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen alkamisesta pidetään varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu, jossa lapselle tehdään varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvä S2-suunnitelma yhdessä huoltajien kanssa (vasun kohta 5.4). Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen kieleen tutustumista ja opettelua ei tule automaattisesti rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen.

Aloitus- ja varhaiskasvatussuunnitelma -keskustelussa on tärkeää käyttää tulkkia. Ohjeet tulkin tilaamiseen löytyvät tämän ohjeistuksen lopusta ja kielitietoinen pedagogiikka-Teamsista.

Vinkki: Yleisimmät arkiasioiden lauseet voisi kääntää kuvataululle tulkin kanssa omalle kielelle. Huoltajien kanssa kommunikointiin voit käyttää apuna myös Varhaiskasvatuksen kuvasanasto-kirjasta, josta löytyy kuvia varhaiskasvatuksen arjesta.

Kielellisen kehityksen seuranta, kartoitus ja arviointi

Monikielisten lasten kielen kehityksen seurannassa ja tukemisessa käytetään Kielitietoisien pedagogiikan kehittäminen varhaiskasvatuksessa: KieliPeda-työvälinettä. Tämä työväline on kehitetty osana Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen järjestämää sekä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Opettajana monikielisessä ja -kulttuurisessa yhteiskunnassa -hanketta. KieliPeda-työvälineen jokaisen osion alussa on lyhyt johdanto, jossa kielitietoisien varhaiskasvatuksen tavoitteita ja periaatteita avataan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) pohjalta. Osioden jälkeen ohjataan lomakkeiden käyttöä oman työn tukena. Työväline ohjaa tarkastelemaan varhaiskasvatuksen oppimisympäristön ja henkilöstön toimintaa sekä auttaa arvioimaan, onko toimintakulttuuri tarpeeksi kielitietoinen ja rikasta kieltä mallintava, jotta lapsen suomen kielen taito voi siinä parhaalla mahdollisella tavalla kehittyä.

KieliPeda-työvälineen lomakkeet ja niiden käyttö:

Lomake 1: Kielitietoisien oppimisympäristön arviointi

- Käytetään tiimin työvälineenä sekä veon kanssa tehtävässä yhteistyössä
- Voidaan hyödyntää myös yleisen tuen kieliympäristön tarkastelussa
- Käytetään pohjana S2-suunnitelmassa

Lomake 2A ja 2B: Monikielisen lapsen kielimaailma arviointi

- Käytetään tarvittaessa monikielisen lapsen kielimaailman tarkasteluun
- Voidaan hyödyntää myös aloituskeskustelussa tai ensimmäisessä vasussa
- Käytetään pohjana S2-suunnitelmassa

Lomake 3.1-3.4: Lapsen suomen kielen taitotason seuranta

- Lomakkeet sisältävät neljä taitotasoa:
 - 3.1: ei vielä suomen kielen taitoja
 - 3.2: kehittyvä alkeiskielitaito
 - 3.3: kehittyvä peruskielitaito
 - 3.4: sujuva peruskielitaito
- Lomake valitaan lapsen sen hetkisen kielitaidon mukaan
- Käytetään tarvittaessa monikielisen lapsen suomen kielen taitotason seurannassa
- Käytetään pohjana S2-suunnitelmassa

Kielipeda- työväline ja lomakkeet löytyvät sähköisesti osoitteesta:

www.utu.fi/kieku sekä Teams-sivustolta Kielitietoinen pedagogiikka.

Tarvittaessa lapsen suomen kielen taitoa voidaan arvioida tarkemmin esimerkiksi Roihusten eväretki- tai Kettu-materiaalin avulla. Vanhempien kanssa keskustellessa on hyvä kartoittaa myös lapsen oman äidinkielen kielenkehitystä. Jos tästä herää huolta, on hyvä olla yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan ja tarvittaessa ohjataan perhe ottamaan yhteyttä neuvolaan mahdollisen puheterapiatarpeen arviointia varten.

Apukysymyksiä huoltajien kanssa keskusteluun lapsen oman äidinkielen osaamisesta: Kyseleekö lapsi asioista? Osaako lapsi kertoa sanallisesti mitä haluaa? Tuottaako lapsi usean sanan lauseita? Puhuuko lapsi kieltänne oikein? Tulevatko sanat oikeassa järjestyksessä? Onko huoltajilla vaikeutta ymmärtää lasta? Onko lapsen vaikea lausua oman kielen äänteitä/kirjaimia? Millainen on lapsen äidinkielen taso verrattuna muihin samanikäisiin ja samaa kieltä puhuviin lapsiin?

S2-suunnitelma

Lapselle, jolla suomi ei ole äidinkieli, tehdään S2-suunnitelma yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. S2-suunnitelman tavoitteet ja menetelmät sovitaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä. S2-suunnitelman tavoitteena on lapsen suomen kielen oppimisen tavoitteellinen tukeminen, joka tapahtuu varhaiskasvatuksen arjessa leikissä ja päivittäisissä toiminnoissa lapsen osallisuus huomioiden.

S2-suunnitelma kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kohtaan *5.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia*. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja menetelmät, joilla lapsen suomen kielen oppimista tuetaan lapsiryhmän arjessa. Suunnitelman pohjana käytetään aina KieliPedan taitotason seuranta -lomaketta (3) ja sitä edeltäviä oppimisympäristön (1) ja kielimaailman (2) lomakkeita, joista S2-suunnitelman kannalta olennaisimmat asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kohtaan *5.1 Lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet sekä niiden huomioon ottaminen*.

Malliesimerkkejä vasuun kirjattavasta S2-suunnitelmasta:

"Tarjoamme xxx:lle tukea leikkiin liittymisessä ja leikin aikana: annamme vuorosanoja ja olemme läsnä selittämässä myös muille lapsille xxx:n harjoittelevan suomen kieltä"

"Järjestämme leikki tilanteita, joissa ei välttämättä tarvitse käyttää suomen kieltä ja huolehdimme xxx:n leikkiin pääsemisestä ja mahdollisesti leikin kulusta. Esimerkiksi yhteiset sääntöleikit"

"Kerromme arjen tilanteissa muille lapsille, että xxx harjoittelee suomen kieltä ja kuinka me, jotka osaamme jo, voimme auttaa siinä häntä."

"Selkeytämme kommunikointiamme eli puhumme selvästi, annamme lyhyitä ohjeita, visualisoimme ja annamme aikaa. Visualisointi voi olla kaulanauhakuvat esim. siirtymiin, pikapiirtämistä tai elein ja ilmein näyttämistä."

"Vahvistamme vuorovaikutustamme. Olemalla sensitiivinen ja empaattinen varmistetaan turvallisuuden tunne xxx:lle"

"Huolehdimme, että kieltä harjoitellaan kaikissa arjen tilanteissa positiivisessa ilmapiirissä. Käytämme eleitä ja ilmeitä, havainnollistamme käsitteitä konkreettisilla esineillä, kuvilla ja esimerkeillä."

"Varmistamme, xxx:n ymmärryksen ja osallisuuden eri tilanteissa."

"Tuemme xxx:n sanavaraston laajenemista nimeämällä asioita arjessa ja sanallistamalla toimintaa."

"Luemme xxx:n kanssa yhdessä kirjoja, joista nimeämme kuvia ja asioita. Jos sama kirja löytyy esim. Lukulumosta hänen omalla äidinkielellään, kuunnellaan se ensin ja sitten yhdessä luemme ja keskustelemme samasta kirjasta suomeksi."

"Pidämme vähintään kerran viikossa pienryhmähetken, jossa käytämme Roihusten materiaalia kielenoppimisen tukena. Keskitymme erityisesti verbisanaston harjoitteluun erilaisten pelien ja tehtävien avulla."

"Oppimisympäristössä huomioimme xxx:n oman äidinkielen. Laitamme seinälle kuvia, joissa lukee asian nimi suomeksi ja esim. arabiaksi. Xxxx saa halutessaan kertoa näistä muille lapsille. Laitamme esille arabiankielisiä kirjoja sekä kuuntelemme Lukulumosta arabiankielisiä kirjoja."

S2-opetus

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus kuuluu kaikille niille lapsille, joilla suomi ei ole äidinkieli. Lapsella on oikeus tavoitteelliseen ja säännölliseen S2-opetukseen. S2-opetuksen lähtökohtana on lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu S2-suunnitelma.

Lempäälässä suomen kielen taidon kehittymistä edistetään suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuoliset vuorovaikutustilanteet ja oppimisympäristöt tarjoavat lapsille mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomen kieltä. S2-opetus tapahtuu päiväkodin arjessa lasten leikeissä ja päivittäisissä toiminnoissa, lasten osallisuus huomioiden. Arjessa tapahtuvan S2-opetuksen lisäksi voidaan käyttää mm. Roihusten perhe - materiaalia, joka on lainattavissa veolta.

Henkilöstö toimii kielellisinä mallina lapsille arjen vuorovaikutustilanteissa (leikin, ohjatun toiminnan sekä ruokailu-, ulkoilu- ja lepohetkien yhteydessä). S2-opetuksen tehtävänä on kehittää kokonaisvaltaisesti lapsen suomen kielen taitoa ja kielitietoisuutta, jotta hän pystyy ilmaisemaan itseään. Yhdessä äidinkielen kehittymisen kanssa S2-opetus tukee lapsen kielellistä kehittymistä, monikielistä identiteettiä ja vahvistaa lapsen toiminnallista monikielisyttä. Ryhmän jäsenenä lapsi harjaantuu kuuntelemaan, kertomaan ja ilmaisemaan toiveitaan, mielipiteitään ja ajatuksiaan vähitellen suomeksi.

Suomen kielen tukemisen suunnittelu ja toteutuksen varmistaminen arjessa on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla ja käytännön toteuttamiseen osallistuu varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi ryhmän muu henkilöstö. Varhaiskasvatuksen erityisopettajaa voi konsultoida kaikissa S2-asioissa.

Vinkejä S2-opetukseen:

- Kuvien käyttö: Kuvat arjen tilanteista, päivän struktuuri kuvitettuna, kuvat leikeissä ja kuvanippuja arjen toimintoihin, myös ulkoleikkeihin
- Kuvakirjat, kuvasanakirjat, sarjakuvat
- Sadut, tarinat, lorut, laulut, liikunta- ym. leikit (esim. Kielinupun laulut, OPH:n videot: myrkkysanaleikki, laulupiirtäminen), Lukulumo
- Oppimispelit (mm. alias, arvaa kuka, kalapeli, kommunikaatiopelit, äänilotot)
- Muistipelit, kim-leikit, piilota ja etsi leikit
- Taikapussit (sisältönä kuvia, esineitä, leluja jne.)
- Lausepeli (kuka, mitä missä), loogiset tarinat ja -parit -kortit
- Tunnekortit, värikortit
- Ikäistään nuoremmille tarkoitettua materiaalia
- Valmiit kielenopetuksen materiaalit (esim. Roihuset, Aamu-sarja, Kielikoppa) ja erilaiset harjoitusohjelmat ja niihin liittyvä materiaali (esim. Kieli-liikunta (KILI), Kuvien tuettu leikki (Kuttu), Sanasäkki)
- Omat vihkot, joissa kuvia, opeteltavia sanoja, loruja, lauluja

Lapsen oman äidinkielen tukeminen

Varhaiskasvatuksessa järjestetään mahdollisuuksien mukaan myös tilaisuuksia käyttää ja omaksua omaa äidinkieltään. Vastuu oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Äidinkielen tai äidinkielten tukemiseksi sovitut asiat kirjataan S2-suunnitelmaan.

Vinkkejä oman äidinkielen tukemiseen varhaiskasvatuksessa ja kotona:

Kotona:

- Anna riittävästi aikaa vuorovaikutukseen.
- Lue paljon, kerro tarinoita, juttele, pelaa ja laula.
- Kysy, kuuntele, vastaa ja innosta lasta käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa.
- Kehu! Innostus tarttuu ja kannustus rohkaisee.
- Järjestä lapselle mahdollisuuksia leikkiä oman äidinkielisten lasten kanssa.
- Lainatkaa omakielisiä lastenkirjoja kirjastosta
- Lastenohjelmat omalla äidinkielellä

Varhaiskasvatus:

- Tervehdyksiä ja fraaseja eri kielillä seinille, esim. hyvää huomenta kaikilla niillä kielillä, joita ryhmässä puhutaan
- Tehdään yhdessä lasten kanssa kartoja, lippuja ja eri kielten aakkoset
- Kirjojen kuuntelua esim. Lukulumosta omalla äidinkielellä

Tulkki käytännöt

Tulkkia käytetään aina niissä tilanteissa, joissa toisen tai molemman huoltajan äidinkieli on joku muu kuin suomi. Tulkin käyttö varmistaa keskustelun ymmärrettävyyden ja vähentää väärinkäsityksiä, parantaa kaikkien osapuolten oikeusturvaa sekä lisää kielellistä tasa-arvoa.

Tulkki tilataan Monetra tulkkipalvelun kautta:

<https://monetratulkkipalvelu.fi/tempon-ohjeet/> tai soittamalla: 040 146 9909 (24H)

Jokaiselle tilaajalle tehdään oma henkilökohtainen tunnus, jolla tämä kirjautuu Tempo-järjestelmään.

Luo tunnus: <https://tempo.monetra.fi/web/create-contact>

Pääset kirjautumaan Tempoon osoitteesta: <https://tempo.monetra.fi/>

Tempo kautta voit tilata kaikkia Tempo palveluita ja seurata tilauksesi käsittelyä sekä tarvittaessa perua jo vahvistettuja palveluja. Temposta tilaaminen ei ole sidottu paikkaan eikä aikaan. Voit tehdä tilauksesi silloin, kun sinulle parhaiten sopii jonottamatta asiakaspalveluun. Tilaukset käsitellään ja vahvistetaan arkisin klo 8.00-16.00.

Tilaukseen tarvitsee ilmoittaa seuraavat tiedot:

- Tulkkauskieli
- Tulkkausmuoto (länäolo-, puhelin, vai videotulkkaukset)
- Päivämäärä
- Kellonaika, kesto ja aihe (esim. varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelu)
- Tulkkauspaikka ja osoite
- Maksaja ja kustannuspaikka (Maksaja: Lempäälän kunta, Kustannuspaikka: valitse oma päiväkotisi)
- Asiakkaan nimi

Tulkkaukset tulevat peruutettua aina tulkkipalveluun. Vahvistetun tulkkauksen voi perua maksuttomasti tulkkauksesta edeltävään päivään klo 15:30 mennessä. Jos tulkkaukset kestää yli kaksi (2) tuntia, se tulee perua kaksi (2) arkipäivää ennen tulkkauksajankohtaa klo 15:30 mennessä, jotta tulkkauksesta ei laskuteta.

Vinkit tulkin käyttöön:

- Varaa kaksinkertainen aika keskusteluun
- Kohdista puhe perheelle ja tauota puhettasi, jotta tulkki ehtii tulkata keskustelua.
- Anna asiakkaalle aikaa harkita kuulemansa

Lähteet:

Helsingin kaupungin opas: Ota koppi: Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä

Vantaan kaupungin opas: Kieli-, kulttuuri-, ja katsomustietoisen varhaiskasvatuksen käsikirja

Joensuun kaupungin opas: Monikulttuurisia kohtaamisia

Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022